

56585

Mestna knjižnica

Knjižnica

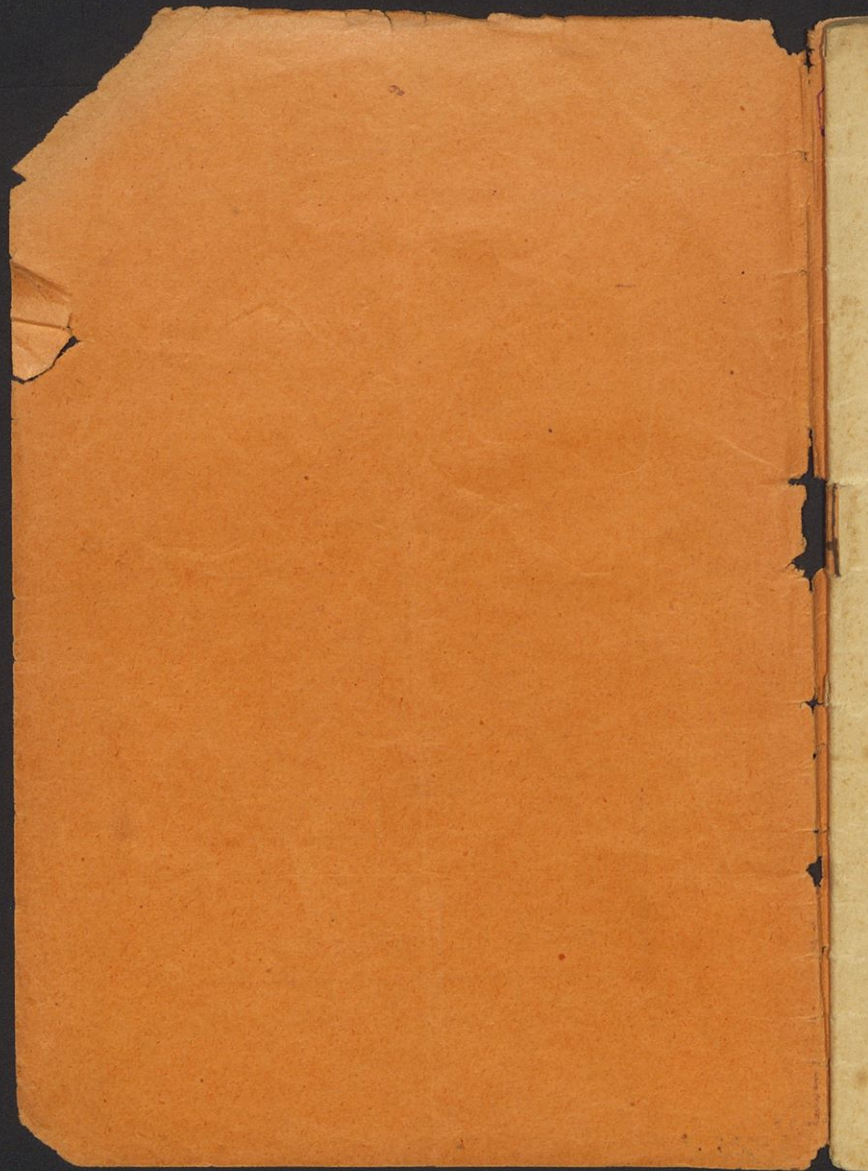
Rok Drofenik

Božji namestniki
pravi podobi

Cena 20 kr., s poštnino 22 kr.

23

III e

Rok Drogenik

Božji namestniki

v

pravi podobi

Konju bič, oslu uzdo, norcu
pa šibo po hrbtu.

Pregovor SALOMONA XXVI, 3.

VIDEM

NATISNIL MARKO BARDUSCO

1898.

Book Database

BOSNIJANSTVO

prva knjiga

56585

ALBANI

REPUBLIKA SLOVENIJA

1988

Božji namestniki v pravi podobi.

Predgovor.

Pričujoča knjižica « Božji namestniki v pravi podobi » sestavljena je na podlagi vseskozi zgodovinskih in verodostojnih virov. To mi je naglaševati tembolj, ker že naprej vem, da se bode od izvestne strani vzdignilo nebrojno nasprotnikov, kateri, boječ se, da izve ljudstvo resnico, ne bodo štedili « dokazov », da je vse laž, kar je njim neprijetnega v tem spisu.

Delce ni namenjeno učenjakom, temveč ljudstvu. Ako se morajo tu in tam navajati dejanja ki niso posebno dostojna, tedaj so za to odgovorni edino dotični svetniki, papeži in duhovniki, kateri so tako govorili in delali.

Viri, iz katerih so dejstva zajeta, se vsled pomanjkljivega prostora niso povsod navajali. Kdor meni, da je to ali ono o tem spisu neresnično, naj se mi oglasi in hočem mu odgovoriti, vsejedno ako je dotičnik tudi pop.

Hud je boj, katerega mora boriti misel svobodna na Slovenskem, toda naj si bode kakorkoli: dejstva, na katere se tudi to delce naslanja, se ne morejo odstraniti in tudi slovensko ljudstvo jih mora spoznati prej ali slej.

Mestna knj. in A. H. 12

I.

Petrovi nasledniki.

« Na njihovih delih jih boste spoznali. »

Ta izrek vpletel je v svoj vzvišeni nauk veliki Nazarenc Jezus Kristus kot navodilo pri oznanjevanju novega evangelija svojim vernim učencem. Kot sin tesarskega mojstra, ki je svojemu krušnemu očetu lastnoročno s tesarskim orodjem pomagal, spoznal je bistrim okom kakšno mora biti delo, da najde pravo ceno in veljavo, da najde častilce in posnemalce. Ta velepomembni izrek izvira iz njegove izkušnje pri delu. Položil ga je kot zlato zrno oznanjevalcem svojega človekoljubnega nauka v srca, dal ga je kot popotnico pionirjem vere ljubezni in potrpljenja pri trudapolnem in težavnem delu razširjanja taiste med narodi, ki so se trdno svojih poganskih šeg in bogov držali. Prvi proglasitelji Kristovega nauka bili so vredni in vestni učenci svojega mojstra, spoznali so svojo nalogo in šli so na delo s prepričevalno navdušenostjo, s plamtečo ljubeznijo in z vso požrtvovalnostjo, katero mora človek imeti, ako hoče veliko delo popolnoma in dobro izvesti. In kakšen je bil uspeh njihovega dela? Majhno število revnih ribičev od Genezaretskega jezera, mali broj si-

romašnih mož, a v srcu in umu noseč bogati zaklad, oporoko svojega mojstra, pridobil si je v kratkem veliko armado sobojevnikov. Sužnje ljudstvo, vklenjeno v težke verige krutih tiranov, vstopilo je ukajoč v vrste onega, ki mu je prinesel vse osrečujoče sporočilo: « Pred menoj ste vsi jednaki! » Oklenili so se novega evangelija, prebili zanj najhujša preganjanja, češ, ako je že nam trpeti, osvobodeni bodo pa naši potomci, naša deca. Skrivali so se v podzemskih katakombah, kjer so poslušali besede nevstrašnih bratskih voditeljev in postajali so pogumni mučeniki svojega prepričanja. Prva zgodovina katoliške cerkve, ko je bil še bratoljubja vez, čisti nauk trpina na Golgati oni neskaljeni studenec, iz katerega so zajemali nove moči, ko še to krepilno studenčnico niso skalila okorela dogmata, zviti zofizmi in jezuvitizmi, prva zgodovina katoliške cerkve nam je dokaz, da so bili prvi nasledniki Krista njega vredni potomci. « Ljubili so svojega bližnjega, kakor samega sebe; » cerkev bila je « pribežališče trpečega, vzgojiteljica in strežnica zanemarjenega in zanikernega človeštva. » Ti verski oznanjevalci niso hlepli za častjo in pozemskim blagom, pasli niso samoljubja, sebičnosti in požrešnosti. Rimsko tiranstvo odvracalo je sužnje ljudstvo v vedno večjih trumah od glupih malikov, katerim so se krvoloki in nasilniki jednake smatrali in privajalo jih je pod zastavo, ki je v bliščečih črkah nosila geslo: « Ljubezen in bratstvo vsem! » « Kar nečeš, da se Tebi stori, tega tudi bližnjemu ne želi, » — taki in jednaki nauki ustvarjali so prvo komunistično krščansko občino. A kako dolgo se je to veselo sporočilo tudi uresničevalo? Zgodilo se je, da je nebeški prestol, na katerem je imel do sedaj svoj vzvišeni sedež samo duh ljubezni, bratstva, resnice in pravice, postal na-

vadna stólica, raz katero je rimsko papežtvo začelo po svoje razlagati večno in jedino resnično besedo. Za časa krutega preganjanja bili so papeži in duhovniki ponižni in vdani, ko so pa dobili prevlado, postali so dotlej revni papeži bogataši in mogočneži. Tisti, ki so bili do sedaj prisiljeni brez varne strehe živeti in na skalah pridigovati, prilastili so si posvetne državne pravice, sezidali si krasne palače in se obdali z dvorjanstvom, ki je bilo sijajneje nego kraljevo in cesarjevo. Križ ni bil več zadostno orožje v boju proti zmoti, poganstvu in malikovalstvu. Vzeli so v roko jednako orožje kakor zemeljski kralji, z mečem bojevali so se proti onim, katere bi morali premagati z blagodušno pohlevnostjo. Iz mučenikov postajali so tirani. Krščanski Rim spremenil se je v kratkem v še bolj poganski Rim, nego je bil za časa Nerona in Kaligule. Bil ni več svetovno mesto krščanstva, marveč kraj, kjer so si levitje « Gospoda » svojo sveto obleko omadeževali. Palača papežev izgubila je vso dostojnost in odličnost. Dolga stoletja se je rimsko duhovništvo, katero je samo nad posvetnim veseljem pozabilo nebeško plačilo, častilo in obožavalo.

Peter t. j. temeljna skala, na katero je zidana katoliška cerkev, bil je prvi vladar na papeževem stolu. On je baje živel in učil v Rimu, a dokazano to ni, kakor tudi to ne, da mu je baje Kristus podelil pravico postati praočetom papežev. Dasi bi bilo zanimivo premotriti, kako se je širila moč prvih rimskih cerkvenih vladarjev bolj in bolj, kako je bila istim vedno in povsodi podlaga laž, zvitost, nesramnost in nasilstvo, moramo se vendar s tem zadovoljiti, da načrtamo le v kratkih potezah njihovo djanje in nehanje, pomočke in pomagáče, njihove « nezmotljive » čine

in vire. Vže v četrtem stoletju zahtevali so rimski škofje, kateri so si dotedaj še samo to ponižno ime prilagali, da se jim določi prvo mesto med patrijarhi in drugimi škofi. To pa niso storili radi tega, ker so se smatrali Petrovim naslednikom, nego zategadelj, ker so imeli svoj sedež v tedanjem glavnem mestu sveta. Vendar niti v petem, šestem in sedmem stoletju si še ni nobeden rimskih škofov drznil pridjati izključni naslov in dostojanstvo papeža, t. j. očeta vsega krščanstva, vrhovnega cerkvenega vladarja. Ko je Gregor I. l. 590 - 604 zasedel Petrov stol, vladal je v tedanji cerkvi še deloma duh Nazarenskega prvoučitelja in njegovih apostolov, ali sedaj so izginili tudi zadnji njegovi sledovi. Gregor vspel se je do absolutnega božjega namestnika na zemlji. Njemu se ima cerkev zahvaliti za upeljavo raznovrstnih ceremonij, za iznajdbo « vic », kjer se duše ranjkih v žarečem ognju pokoré, in za razne predpise duhovnim gospodom. Izmed slednjih utegne zanimati predpis o osebi škofov, sosebno o njegovem — nosu. « Škof ne sme imeti majhen nos, kajti on mora dobro in hudo razločevati, kakor nos smrad in dišavo, zatorej pravi visoka pesem: » Tvoj nos je jednak libanonskemu stolpu. « Škof pa tudi ne sme imeti prevelik ali zakrivljen nos, da ne bo preveč prebrisan ali tlačén od skrbij; — on ne sme biti krmežljiv, kajti on mora jasno videti; še manj pa garjev ali od poželjenja mesa vladovan ». —

V osmem stoletju storili so papeži drzen korak. Ko so Franki si podjarmili Longobarde, postali so rimski papeži največji posestniki v Italiji, kjer so si vrhovništvo (primat) pridobili.

Od leta 715 - 735 sedel je Gregor II. na Petrovem

stolu. Pod njim nastal je velik razpor zaradi malikovalnega častenja podob, dasi so se spoštovani cerkveni očetje, kakor Evzebij iz Cezareje, Klemens iz Aleksandrije, Origen, Krizostom in drugi, izrekli proti obožavanju podob, katero je sramotilno za cerkveni nauk. Cesar Lev uprl se je tej uvedbi ali papež Gregor mu je pisal srdito pismo: « Jezus Kristus pošlji hudiča v Tvoje telo, da bode Tvoja duša izveličana! »

Ko se je krščansko duhovništvo čisto po vzorcu židovskega preosnovalo, zahtevalo je tudi kakor slednje za sebe deseti del pridelkov i. t. d. Ta desetina se je vpeljala l. 779, in bila je odšteti ne samo od poljskih pridelkov, ovac, koz, telet, kur in od zaslužka, marveč tudi od dejanj, ki se raje zamolčijo, kakor izgovorijo.

Moč papežtva bila je sedaj vže ogromna. Da se pa ista še bolj utemelji, iznašli so določbe, znane v zgodovini pod imenom psevdo-izidorske dekretalije (izmišljeni zapisniki, baje od škofa Izidorija Sevillskega sestavljeni.) S temi listinami dobilo je rimsko papežtvo pooblastilo do neomejenega cerkvenega kraljestva, neodvisnega od vse posvetne oblasti. Iste so temeljni kamen papežtvu.

Papež Štefan V. (385-391) ni bil že več s tem zadovoljen, da je človek, kajti on se je tako izjavil: « Spočetje papežev zgodi se jednako kakor Kristusovo, da sveti duh njih mater obsenči. Toraj je papež nekak človek-bog. »

Mnogo pozneje, l. 1697, moral je saksonski knez Avgust, kateri je prestopil iz protestantovske cerkve v rimsko-katoliško, storiti tačasnemu papežu prisego, v kateri se nahajati med mnogimi drugimi tudi naslednji točki:

« Priznavam in verujem, da je vse kar je papež ustanovil in zapovedal resnično božje in zveličavno, ter da mora to nižje ljudstvo (der gemeine Mann) višje ceniti kakor zapovedi živega boga.

Priznavam, da se mora presvetemu papežu nižje klanjati, kakor Gospodu Jezusu Kristusu . . . »

Papež Sergij III. (904-911) bil je živa satira na vse svetostne in nezmotljive zahteve papežtva, kajti ne sveti duh, marveč žena mogočnega grofa Adalberta Toskanskega, z imenom Marocija, pomagala je istemu na papežev prestol in ž njo je imel sina, kateri je pozneje tudi papež postal. Po njegovi smrti izročila je Marocija svojemu ljubčeku Anastaziju III. papeževo dostojanstvo. Temu je sledil v kratkem Janez X., ki se je pa z Marocijo sprl, katera ga je pustila zato zapreti in v ječi zadaviti. Sedaj je dvignila ta zloglasna ženska sina bivšega Sergija III. Janeza XI. na Petrov stol. Bil je še negoden deček in njegovi nasprotniki vrgli so ga v ječo, kjer so mu zadali.

Leta 956 postal je vnuk Marocije, pod imenom Janez XII. papež. Bilo mu je komaj devetnajst let, a on in njegov dvor živel je tako razuzdano, da je v tem prekosil vse stare in izkušene prednike. On je končno zapeljal neko lepo gospo, a nje mož ga je zasačil in ubil. Papeža Benedikta VI. in papeža Janeza X. je sin Marocije v zaporu zadušil. Janez XIV. pustil je svojega protipapeža zapreti in zastrupiti; ali njegov pomagač Bonifacij VII. umrl je kmalu potem in njegovo truplo so razkačeni Rimljani po mestu vlačili, vendar so taisto potem nekateri duhovniki skrivoma pokopali. Janeza XVI. pustil je njegov nasprotnik Gregor V. (996-998) zapreti, grozno pohromiti ter končno gladu umreti.

Tukaj naj še omenimo « zloglasno » pripovedko o papežinji Ivani. *) Pravimo pripovedko, dasi nekteri pisatelji trdijo, da lahko resničnost iz spisov več kakor sto papeževih zgodovinarjev dokažejo. Med Leonom IV. in Benediktom III. bila je baje Ivana na Petrovem stolu. Prišla je neki s svojim ljubimcem, nekim menihom, v možki obleki v Pariz, kjer si je tako učenost pridobila, da so jo pozneje, ko je v Rim dospela, papežem izvolili. Porodivša ob priliki javne procesije med kolosejem in cerkvijo sv. Klemensa, je bilo to povod, da se je pri volitvi papežev upeljala navada, da se je izvoljeni papež moral vsesti na stol imenovan « sella stercoraria » in najmlajši dijakon je moral preiskati, ako je resničen mož. Konštatoval je to okolnost z glasnim klicom: habet, habet, habet! (« ima, ima, ima! ») in ljudstvo je vriskalo: « Deo gratias! » (Hvala bogu!) Še le papež Lev X. je baje odpravil to navado.

Papež Silvester II., naslednik Gregorja V., kateri je upeljal prokletstvo in izobčenje iz cerkve tudi celih narodov in dežel, bil je jedini, o katerem nam cerkveni zgodovinar poroča, da ga je resnično vrag vzel in sicer baje zategadelj, ker je bil precej učen mož, ter se mnogo bavil z matematiko in ker je znanosti in druge take vraže podpiral.

Gregor VII. (1073-85) bil je sin navadnega roko-delca-kovača. Bil je toraj dovolj spreten, da popolni verigo, ki že osemsto let svet oklepa. Ta veriga je ideja svetovlade papežtva, ali kakor je sam izrekel, celi svet je samo fevd t. j. v rabo dana zemlja papeževemu

*) « Zgodovina svete katoliške cerkve za slovensko ljudstvo », katero je spisal dr. Ivan Križanič, ima v kronologični vrsti papežev karakteristično opombo: « Papežinje Ivane ni » (!?)

Celibat

stolu. Da izvede svoje častihlepne nakane, bilo je treba prerezati vse vezi, katere vežejo duhovnika na državne in družbinske razmere. To je izvršil l. 1074, ko je vpeljal celibat t. j. neoženjenost duhovništva. Apostol Pavel pravi sicer, (1. Tim. 4., 3.) «da je hudičev nauk, če kdo zakon prepoveduje» in dasi je zakonski stan najstarejši in že od boga v paradižu vstvarjen, vendar se isti baje s «častjo» duhovništva ne strinja, toraj proč ž njim!! Nižji sloji duhovništva protestirali so proti tej evnuški odredbi in tako so med drugim tudi duhovniki škofijstva Mainz izdali ta-le protest: «Vi škofje in opatje posedujete veliko premoženja, dajete kraljeve gostije in se vozite v krašnih kočijah, mi revni duhovniki pa nimamo v tolažilo ničesar nego ljubo ženo. Vkrotitev poželjenja je morebiti lepa čednost, ali v resnici težka in trda naloga».

Spoved

Prišli smo tako na vrhunec papeževе moči. Kako mogočni so bili vladarji na Petrovem stolu, vidimo iz tega, da je papež Aleksander III. prisilil nemškega cesarja Friderika I. 1177, da mu je čevelj poljubil. Friderik je pri tem rekel: «Ne velja to Tebi, marveč Petru!» ali papež mu je odgovoril: «Meni in Petru!». V naj popolnejši meri je pa Inocencij III. izkoriščal velemoč papežtva. Ta papež je vpeljal spoved, s pomočjo katere je rimska cerkev brez stroškov in težav dolgo časa svet vladala in najgrozovitejši sod, ki je nekdanj človeško dostojnost oskrunjeval — inkvizicijo, o kateri bodemo v posebnem poglavju razpravljali.

Papež Bonifacij VIII. (1295-1303) bil je popolen nevernik in o njegovi razuzdanosti se niti govoriti ne da. Toda on je vstanovitelj svetih let. Janez XXII. bil je malovrednež brez para. Zapustil pa je 33 milijonov,

katere je cerkev pogoltnila. Velik grozovitež bil je Urban VI. (1378-1389). Pet kardinalov, ki pri volitvi niso zanj glasovali, in več opatov pustil je grozno na tezalnici mučiti in pokončati.

Koncem 14. in začetkom 15. stoletja najdemo vedno po dva, celo po tri papeže ob enem, in vsakega so razne stranke pravim božjim namestnikom smatrale. A kakšni ljudje so se potegovali za sedež božjega namestnika, to nam priča papež Janez XXIII., ki je bil poprej morski ropar in so ga na cerkvenem zboru v Konštancu dne 29. maja 1415 osemdesetih zločinov, med temi uboja, ropa, nečistosti, krvne oskrunbe in posilstva treh sto nun obdolžili. Sveti oče pa je kot poštni hlapec preoblečen s pomočjo vojvode Friderika Tirolskega natihoma pobral svoja šila in kopita.

Ta cerkveni zbor je pa pomenljiv tudi radi tega, ker nam kaže, kako so duhovni gospodje morali sploh veselo in razkošno živeti, kajti niti tukaj v navzočnosti ogromne množice posvetnih plemenitnikov niso brzdali svojih strastij. Sešlo se je nad 700 nesramnih žensk in ves posvetni kras in vsa sredstva vtolažitve poželjenja so bila na razpolago. Zato so pa ti gospodje tudi strastno divjali proti razkolnikom in «kri-
vovercem» in Husa in Hijeronima «v večjo božjo čast in slavo» sežgali na grmadi! —

Papež Sikst IV. vstanovil je v Rimu prve javne hiše (bordele) in njegovi kardinali so morali od dohodkov teh živeti.

Aleksander VI. (1492-1503) smatra se, ker inamo o njem točnejše vire kakor o drugih papežih, najslabšim vseh papežev. On je iz rodovine Borgia, bil vojak, je kot tak zapeljal vdovo Vanoco, s katero je imel štiri sinove in hčer Lukrecijo. Stric mu je bil papež Kalikst

III. in ko je ta umrl, kupil si je papeževo tiaro. Skrben oče bil je posebno svojim lastnim otrokom, katerim je vsem preskrbel mastne službe. Papeževa rodbina živela je prav po domače. Bratje in oče spali so menjaje se pri lepi Lukreciji, in zadnjega je dohitelo veselje, da se mu je sinček rodil s imenom Roderik, kateri je bil toraj brat svoje matere, sin in vnuk svojega srečnega očeta, kateri je tega čudežnega otroka imenoval vojvodom Sermonatskim. Kdor je bil očetu in sinovom protiven, tega poslali so tja, kjer se pravi: «*requiescat in pace*» (počivaj v miru!)

«*Kdor od papeževe mize je, pogine,*» reklo se je tedaj. Papež je navadno milostno svoje nasprotnike na obed povabil in tam jim je zadal se zastrupljeno jedjo ali pijačo. Nekoč je hotel na tak način kardinala Horneta iz sveta spraviti, a naključje je hotelo, da je sveti oče zastrupljeno vino sam izpil in drugi dan po tem v 72. letu svoje dobe pravično smrt učakal.

Spriden kakor Julij II. bil je njegov naslednik Lev X., dasi drugače učen mož. On je potrošil ogromno svoto 14 milijonov zlatov v teku 8 let svojega papeževanja (1513-21). Ker ni imel nikdar dovolj denarja, gledal je na to, da se je kupčija z odpustki kar najplodneje in najbujneje razvila, o čemur pa hočemo pozneje govoriti, kakor tudi o reformaciji cerkve, ki se je v tej dobi porajala.

Pod razuzdanim Pavlom III. (1539-1549) vstanovljen bil je jezuvitski red. Mi bodemo te netopirje še pozneje spoznali in jim povedali, da so bili tales quales isti-kateri.

Za časa Julija III. izdal je nadškof Janez a Casa iz Beneventa knjigo v obrambo sodomije. Ta knjiga izšla je leta 1552 v Benetkah in je posvečena — papežu. Dokaz «*svetega*» življenja, kali? —

Pod papežem Pijem IV. sklenil se je tridentinski cerkveni zbor (meseca decembra l. 1563), kateri je trajal devetnajst let. Njegovi sklepi veljajo še danes kot zakon rimski cerkvi.

Zavladalo je na jedni strani najhujše preganjanje in krvavo zatiranje vsakega javnega pojava svobodnega duha, gojeno po očetih jezuitih, a na drugi strani so tem ložje «duhovni gospodje» v kalnem ribarili in pasli najrazuzdanejšo razkošnost. Nečemo več nadalje naštevati nasilstva in razuzdanosti «svetih» očetov, nečemo segati več tako daleč nazaj, da nam bi morala zgodovina svoje zarumenele, trhle liste razkrivati, razgrniti hočemo samo zastor, ki še ni popolnoma zakril s pozabljenjem činov noveje dobe.

Prednik Pija IX. bil je papež Gregorij XVI. (1831-46). Kako skromno in revno je živel ta cerkveni poglavar, pojasnjuje vže sam naslednji dogodek: O priliki vizitacije «patrimonija sv. Petra» t. j. papeževe države, imel je sledeče sijajno spremstvo seboj: 30 dvornih in 6 tovornih vozov, jeden teh bil je namenjen samo prevažanju srebrnine, — celo krdelo ministrov, prelatov, dvorjanov in burkežev, 30 nobelgardistov na konjih, ter brezštevilo postrežnikov in služabnikov. To je bilo spremstvo onega «Kristusovega namestnika», ki na celem svojem potovanju ni ničesar družega delal, nego dobro pil in jedel — in blagoslove delil na vse strani. V Loretu izdala je ta družba samo za obed 3240 frankov. Ker «nezmotljivi» oče ni mogel zavžitih jedil prebaviti, nosili so v ponočni procesiji škofje v spremstvu orožnikov in papeževih plemskih stražnikov papeževe posteljne rjuhe okolu, da bi ljubi bog izvedel, da njegovega namestnika trebuh boli. — To četrte tedne trajajoče «romanje» stalo je le svotico «dveh milijonov

frankov». Kaj čuda, da je ob Gregorijevi smrti bilo v cerkveni državi 150 milijonov dolga, a ob enem 5000 političnih jetnikov in velika drhal postopačev in tolovajev. Ko je bil izvoljen papežem Pij IX., dne 16. junija 1846, pozdravljalo ga je vse kot «revolucionarja» na Petrovem stolu. A kolika prevara! V cerkveni državi bila je takrat policija, sodišče in vsa uprava v rokah duhovščine, a popolnoma popačena in pokvarjena. Tatovi, tolovaji in morilci so «zaradi njihovih višjih zvez» varne pete odnesli, a s politično in cerkveno sumnimi polnile so se ječe. Obravnave proti njim bile so tajne in duhovnik bil je ob enem obtožitelj in zagovornik. Sveti oficij kot sod za bogokletstvo, zlodejstvo proti nramnosti (kakor n. pr. opuščanje obiska maše ali spovedi, odpad od vere itd.) obstal je še po l. 1848, katerega leta je ljudski srd siloma razbil duri inkvizicijskih ječ in dalje do l. 1870. Glavno mesto papeževost imelo je pač 216 samostanov, a nobene redne ljudske šole.

Vse je ležalo ob tleh in v prah poteptano; poraženo je bilo gospodarstvo in poljedelstvo, ljudje v Kamparnji in v Getu (rimsko predmestje) živeli so v stanovanjih, podobnim v pasjim hlevom, v špelunkah in brlogih, a sveti oče pa se je vozil v krašni dvorni kočiji, ki je stala samo malenkost pol milijona lir. In še ne dovolj, še dalje je segel Pij IX. Kar cela preteklost si ni drznila formalno storiti, osmelil se je izvršiti ta papež!

Proglašenje neomadeževanega spočetja Marije, zloglasna okrožnica z dne 8. decembra 1864 in verska resnica o papeževi nezmotljivosti, ta trojica podaja krono Pijevemu papeževanju. S temi proglašenjami, s katerimi se bomo v posebnem poglavju bavili, se je

neomejeni absolutizem rimsko-katoliške cerkve vspel na najvišji vrhunec. Temina je z nova razprostrla krila, okorela dogmata bijejo v obraz zdravemu razumu, črna armada stopa v boj za reakcijo, nazadnjaštvo, in za prilastitev duševnega varuštva. Toda kakor zlato solnce nočno tmino premaga, tako stopa novi duh časa na dan in vsi pastirski listi Leona XIII. mu ne bodo za branili potu in vse črne nakane in spletke bode, kakor divji naval če jezove drobi, zrušil in človeštvu odprl vir svobode, resnice in pravice!

II.

Krvavi cerkveni sod ali sveta inkvizicija.

« Le nazáj, nazáj, v blažene čase nazáj
Ko grmade so svete plantéle!
In ko žrtve so misli svobodne na njih
Bogu v slavo proklete gorele! »

A. AŠKERC.

Dokler je bila cerkev še mlada in slabotna primorana bila je omejiti se samo na to, da uči nauke Kristusove, katerih glavna smer je: pravnost in človekoljubje. Kakor hitro pa je bila cerkev državno priznana in varovana, rasla je moč papežev, katerim ni bilo toliko več za vero, kakor za posvetno moč in oblast. Da si slednje zagotovijo, počeli so nevsmiljeno preganjati vsakogar, kdor se ni hotel slepo uklanjati dogmam, katere so so določevale v Rimu in na cerkvenih zborih.

Papež Inocencij III. (1198-1218) pridigoval je križarsko vojsko proti različnim verskim sekcijami ali razkolniki, kateri so posebno na južnem Francozskem pod imeni Albingenzi in Valdenzi nastopili. Morilo se je brezsrčno in kruto v imenu «svete vere.» Tako so n. dr. v mestu Beziers samem pobili in poklali «kristjani»

20.000 ljudij in cistercijenški opat Arnold pridigoval je: «Pobijte vse, bog pozna svoje!» V Tuluzi vstanovili so papežev inkvizicijski sod, kateri naj bi z trpinčenjem in grmadami «krivoverce» preobrnili. Tukaj ima svoj početek preiskovanje krivovernih zlob, sodišče krivovercev ali «sanctum officium» t. j. versko ali sveto sodišče. Na četrtem lateranskem cerkvenem zboru l. 1215 naročilo se je škofom zasledovanje in preganjanje krivovercev in vsaka podlost veljala je kot bogu dopadljivo delo, samo če je povzročila razodetje in kazen krivoverstva.

Ker je pripalo premoženje «krivovercev» deloma ovaduhom, deloma cerkvi, našlo se je dovolj ljudij duhovskega in svetnega stanu, kateri so zbog maščevanja in dobičkaželjnosti ovajali tudi najbolj vernike, osobito pa svobodomiselné može, sv. cerkvenemu sodu kot krivoverce, samo da so se mogli z njihovim premoženjem okoristiti.

Na najgrozovitejši način rabila se je proti «sumnim» mučilnica ali tortura; obsodba bila je vedno dvojna, tako v cerkveno kazen: interdikt, prokletstvo, božja pot, pokora, kakor v posvetno: ječa, vzidanje v ozke celice, ki so imele samo na stropu malo odprtino, javno sramotilno izpostavljenje, šibanje, sežganje (Autodafé.)

Cerkev se namreč ni hotela oskruniti s krvjo svojih žrtev, temveč jih je radi lepšega izročila svetni oblasti. Ker pa je bila cerkev takrat skoraj vse-mogočna, bilo je naravno, da se je z obsojenci vedno zgodilo po njeni želji, kdor bi se jej ustavljal zapadel bi bil sam inkviziciji.

Na grmado k zažiganju vodili so «krivoverce» v slovesnih procesijah posebno ob nedeljah in praznikih.

Spredi šli so dominikanci s zastavo inkvizicije, za temi prišli so k pokori obsojeni skesanci, potem za velikim križem v smrt obsojeni, noseč takozvani «san benito», obleko, ki je bila s hudiči in plameni poslikana; na glavi pa so imeli «corocho», istotako poslikano visoko kapo; za temi nosili so podobe uteklih obtožencev in ostanke ranjkih v črnih, s hudiči poslikanih rakvah. Duhovniki, menihi, ljudstvo, kralj in njegov dvor sledili so, ker je to veljalo kot dobro delo, sprevodu v cerkev, kjer so obsojenci z ugasnjeno svečo morali pred božjim razpelom stati in polušati versko pridigo. Na to jih je inkvizicija izročila posvetni oblasti, katera jih je sprva še nazaj v ječo in še le čez nekaj ur — da so se podaljšale njih muke — na morišče tirala, kjer so jih ali žive pekli ali sežgali. Ako je krivoverec prej preklical, tedaj so ga zadavili in potem sežgali.

V celem bilo je na Španskem 200.000 ljudij obsojenih, da so morali nositi gore omenjeni «san benito» za določen čas ali za celo življenje. Ta kazen, ki je bila tudi za vse potomce dotičnika sramotilna, obstala pa je v tem, da je moral kaznjeneec nositi velik Andrejev križ iz rumenega sukna na prsih in gologlav ter bosonog okoli hoditi. Vsakdo ga je zaničeval in se ga ogibal, bil je izključen iz vsake meščanske in državne službe ali pravice, in to se je tudi na njegove naslednike preneslo.

Šele l. 1772 odpravili so inkvizicijo na Francozkem, dalje obdržala se je na Španskem, kjer je posebno proti židom in Mavrom besnela. Leta 1481 bil je imenovan generalnim inkvizitorjem dominikanski priyor Tomaž de Torquemada; ta si je izvolil za pomočnika auguštinskega meniha Petra Arbues, kateri je l. 1484

postal véliki inkvizitor Aragonije. Ta je svojega varuha, kar se tiče grozovitostij še prekosil in njegovi lastni sorodniki so ga l. 1485 pred oltarjem z bodalom usmrtili. Zato ga je pa cerkev tudi mučenikom naredila in papež Aleksander VII. ga je l. 1661 blaženim spoznal, papež Pij IX. pa l. 1867 svetnikom proglasil. Torquemada in Arbues sta od l. 1481-1488 na Španskem 8800 ljudij živih, 6500 v podobi sežgala, 90.000 pa ali na premoženju kaznovala ali pa s cerkveno pokoro obložila. Od leta 1481 do 1808 je «sveta» inkvizicija vkup 34.658 ljudij javno ali tajno umorila, 288.214 pa v dosmrtno ječo ali na galere (ladije) obsodila.

Skozi stoletja je sikal skriti gad inkvizicije svoj strup v trpeče človeštvo, dokler ni l. 1808 Napoleon to sramotno uvedbo odpravil; vendar jo je burbonec Ferdinand VII. po svoji vrnitvi novič vpeljal, a končno je isto vendar -le l. 1834 nevolja naroda «za večne čase» odpravila. Premoženje se je konfiskovalo in je služilo v pokritje javnega dolga.

Iz Španije prišla je inkvizicija tudi v njene pokrajine. — Na Nizozemskem palo je za časa Karola V. 50.000 žrtev; l. 1557 uvedla se je na Portugalskem in v Izhodnji Indiji, kjer se je l. 1542 proti protestantom hudo poostrila.

Tudi tukaj jo je Napoleon l. 1808 odpravil; a papež Pij VII. jo je l. 1814 znova upeljal in šele l. 1859 zgubila je zadnjo svojo moč. Vendar obstoji pod imenom rimska bratovščina kardinalov (congregatio sancti officii) še dandanes.

V Nemčiji se je narod proti inkviziciji mogočno uprl, vendar je našla v osebi cesarja Friderika II. svojega zaščitnika. Dasi je inkvizicija iz rimskonemškega

cesarstva z nastopom reformacije oficijelno izginila, vendar je pod drugo obliko t. j. preganjanje čarovnic se obdržala še do 16. stoletja in postala sredstvo tudi v rokah protestantovskih mogočnejev, s katerim so vsako politično in socialno gibanje preprečili in premoženje ljudstva plenili.

III.

Kupčija in barantija v tempelju Kristusovem.

Veselo papež pač živi,
On od odpustkov se redi!

STARA PESEM.

Z vstopom v srednji vek izgubilo je ljudstvo vso svojo samostojnost in moč cerkve je strašansko narastla. « Brez cerkve ni izveličanja » — ta rek je postal geslo dneva. Cerkev je začela bogateti in vedela si je z vso špekulativno pretkanostjo odpirati novih zakladov. Cerkveni davek obdačil je vse mogočnosti in nemogočnosti, nastali so mili darovi za svetega očeta, vpeljali so kupčijo z ostanki svetnikov, svetinjami, podobami in duhovniškimi službami (simonija.) Kupčevali so neizrečeno brezvestno z odpustki. Od sredine 13. stoletja plačevati so morali celo škofje, katere je blagoslovil papež, takozvane anate t. j. letnino, katero so vedno povikševali. Umevno je, da so škofje ta denar zopet od vernikov iztérjevali. Naravnost od teh dobivali so namreč mile darove za svetega očeta. Leta 1877 (!) prejel je papež Pij IX. 16 1/2 milijonov miloščine. Določba, da mora vsaka cerkev

imeli svojo relikvijo, t. j. košček kakega svetnika, povzročila je kupčijo in barantijo z ostanki svetnikov. Cerkev je bilo brez števila, a kako dobiti za vse relikvij? No, kakor se še dandanes zgodi, da se starine (antikvitete) ponarejajo, napravili so si jih. Tako se je zgodilo, da so n. pr. v mestu Valencija na Španskem kočnik mamuta t. j. neke prazgodovinske živali kot relikvijo sv. Krištofa častili in še leta 1784 nosili so korarji sv. Vincencija koščico od lobanje take živali v procesijah okoli. Menihu Eiselinu posrečilo se je najti peruti angelja Gabrijela in vsakdo je lahko iste v Württembergu na Nemškem, seveda za drag denar, poljubil, ako se je hotel kuge in drugih nezgod obvarovati. V Ženovi na Laškem kazali so smaragdno skledo, katero je modri Salomon kraljici iz Sabe podaril. Sveta Helena bila je blažena najditeljica Kristusovega križa in Jožefovega in Marijinega doma. Hišica bila je tedaj že 300 let stara in ko so leta 1291. Saraceni Nazaret v svojo oblast dobili, bila je taista še v tako dobrem stanu, da so jo mogli meni nič tebi nič angelji dvigniti ter v Loreto na Laškem prenesti, kjer še sedaj stoji, samo da se je spremenila v krasno, bogato cerkev. Ta cerkev ima tudi to posebnost, da je tam shranjen lonec, iz katerega je Zveličar nekdanj kašo jedel. Tudi solza, katero je Kristus na grobu Lazarjevem jokal, ohranila se je potomcem kot relikvija. Bizantinski cesar Mihajl poslal je taisto na Francozko, kjer so jo v samostanu Vendome hranili. Kdo jo je pa l. 30. zajel in čez 1000 let hranil, tega ne ve nikdo povedati. V Kani Galilejski bilo je samo šest kamnitih vrčev. A ti so se tekom časa podvojili, kajti isti se kažejo vernikom tako v Kolinu, kakor v Magdeburgu na Nemškem. V bene-

diktinski opatiji v Rajhenavu pri Konštancu na Švicarskem shranjujejo celo steklenico Jezusove krvi. Pri tej priliki tudi ne smemo potnega prta Sv. Veronike pozabiti, katerega je Kristusu izročila, ko so ga na morišče tirali. V tem prtju odtisnila se je, kakor znano, podoba njegovega obraza. Da, da! S tem prtjom godili so se tudi čudeži, kakor z vinskimi vrči iz Kane. On se ni samo podvojil, marveč popetvoril in teh resničnih pet potnih prtov nahaja se v Jeruzalemu, Turinu, Milanu, Besansonu in nekje na Španskem. Tudi plašč Kristusov imel je kakor vinski vrči in potni prt čudežno moč lastne pomnožitve, tako da se najde teh plaščev sedaj cela množica, posebno pa v Trijeru, Argentilju, St. Jagu, Rimu, Friaulu, v Moskvi in še bog zna kje povsodi. L. 1455 je beneška vlada ponudila celo 10.000 dukatov za tak brezšiven plašč. Zanimiva je tudi zgodba apostola Jakoba malega po smrti. On je bil l. 62 po Kr. r. v Jeruzalemu kamnan in je tamkaj umrl. Za časa Karola Velikega prenesli so se njegovi ostanki v San Jago di Compostella na Španskem in te ostanke privezovali so, če je nastala kaka nova vojna z Arabci konju-belcu na hrbet, v zagotovilo gotove zmage. Nadalje je moral apostol Janez svoj prst, s katerim je na Kristusa pokazal rekši: « To je jagnje božje, ki grehe sveta odjemlje » v blagor vernemu človeštvu zapustiti, kakor tudi svojo glavo, od katere se nahaja po jeden eksemplar v Rimu in v Amiensu na Francozkem. Čuden svetnik to z dvema glavama! Glava sv. Andreja, ki je baje v mestu Patras na po njem imenovanem križu smrt storil, je jedna izmed najslavnejših relikvij bazilike sv. Petra v Rimu. Veliko čudežev, a se več čudnih rečij dogajalo se je z ostanki svetnikov. Sv. Dijoniziju se je pripetilo, da

se celo njegovo truplo nahaja v St. Deni-ju pri Parizu, razven tega po najdemo njegovo glavo tudi v Bambergu in v Pragi in njegovo roko v Monakovem na Bavarskem. Od sv. Kunigunde, znane zaradi « angeljskega » zakona s cesarjem Henrikom II. nahaja se še zanimivo spodnje krilo, pod katero je treba le glavo vtakniti in brž te neha boleti. Proti plačilu se to seveda tudi brez glavobola lahko zgodi. Kdor pa hoče še več o relikvijah izvedeti, ta pojdi na božjo pot sem ali tja po naši slovenski domovini, in našel bo takih svetih ostankov dovolj. A ni mu še tega treba storiti, saj ima vsaka domača cerkev in kapelica kakšen kos svetnika ali svetnice. Nikjer pa teh zapuščin ni v taki obilici nego na Italijanskem, kjer je n. pr. v raznih cerkvah, samostanih in kapelicah shranjenih 63 prstov sv. Hijeronima, 1600 kostij sv. Pankracija, 13 rok sv. Štefana, od sv. Ignacija, Antiohijskega škofa tri cela trupla, razven te trojice pa še 7 nog in 17 rok, dasi so ga baje v Rimu levi raztrgali in najbrže tudi, ako že ne celega, vsaj deloma pohrustali.

Z denarjem si si lahko odkupil vse kazni, denar je postal bog. In posebno dobro sredstvo pridobitve denarja bili so odpustki. Pod papežem Levom, kateri ni imel nikdar dovolj denarja se je kupčija odpustkov najbogateje razvila. Leta 1514, je dal ta papež sestaviti zapisnik, kjer so bile « apostoljske » pristojbine za odpustke vseh mogočih in nemogočih hudobij in zločinov zaznamovane. Tako je bilo n. pr. pri tej kupčiji na drobno plačati za odpustek za

spohotnost v cerkvi	6	italj.	grošev
krvno oskrunbo	5	»	»
zavedbo devic	5	»	»

konkubinat	7 italj. grošev	
krivo pričanje pred sodiščem	6	» »
ponareditev testamentov	7	» »
ponareditev apostoljskih knjig	18	» »
umor očeta, matere, brata	5-7	» »
rop, požiganje in umor posvetnjaka .	8	» »

Najnesramnejši del tega zapisnika pa je končna opazka: «Hujus modi gratiae non concedentur pauperibus, quia non habent, ergo non possunt consolari». (Te milosti se revežem ne delijo, ker nimajo ničesar in se zategadelj tudi tolažiti ne morejo).

Kakšno življenje je bilo tedaj sploh v katoliški cerkvi, poročajo nam pobožni cerkveni pisatelji sami. Zelo pobožni menih Mantuanus piše: «Ko je bila pravičnost iz Rima pregnana, zavladal je denar in bogu ni bilo mesta v celem Rimu. Kolikor ljudij, toliko tatov hodi po ulicah. V deželi volkov sme vsakdo postati volk in med pritlikavci se ne sramuje nikdo svoje palčje postave.» Drug katoličan, verni Windeck, opisuje istodobne cerkvene razmere tako-le:» Kjer je bila govorica o hudobiji in homatiji in se je vprašalo, kdo je vzrok, odgovorili so ti: škof, prošt, dekan, pop «In družba katoliških duhovnikov pisala je l. 1539 papežu Pavlu III: «Cerkev je kužna bolezen uničila, ona ima tako težke bolečine, da skoraj ni upanja, da okreva».

Rimska cerkev postala je prodajalnica, odprta kupčiji in barantiji. Posebno dominikanec Janez Tecelj bil je nekak potovalni cerkveni agent, ponujal in kupčeval je z odpustki kakor s staro šaro starinarji.

Kakor na kakšnem sejmu ponujal je povsodi pisma kot glavni pomoček očiščenju grehov za žive in mrtve. Živim je pač treba se kesati svojih grehov, a mrtvim

veljaj vpoštevajte reka: «Ko v pušici tolar zažvenči, duša z vic zleti!» (Sobald der Thaler im Kasten klinget, die Seele aus dem Fegfeuer springt!) Slepó ljudstvo je kar trumoma prihajalo in kupovalo odpustke za žive in mrtve. Tecelj pa tudi ni bil drag: Rešitev duše stala je samo pol tolarja. Denar je potoval preko Alp v Rim in tam so ga Italjani smeje se pozdravljali kot «peccati tedeschi» t. j. «nemški grehi».

Proti tako škandaloznem postopanju dvignil se je menih avguštinskega reda Martin Luter in pribil dne 31. oktobra 1517 svoje teze (kratke stavke) proti odpustkom na cerkvena vrata v Wittenbergu.

Splošna je bila ogorčenost proti Rimski vladi, posebno ker so se vsi cerkveni dostojanstveniki ravnali po vzgledu najvišjega pastirja. V tem času duševne in gospodarske razburjenosti poslušalo je ljudstvo z navdušenjem moše, ki so mu propovedovali pravi evangelij in komunistična načela v istem. Naglašanje enakosti in bratstva vzbujalo je nove nade v tlačeni množici.

Ni se več hotela pustiti izsesavati od «antikrista» v Rimu in stem se je soglašal Luter in njegovi pristaši. Protestirali so toraj proti postopanju rimskokatoliške cerkve in odtod so sprejeli ime «protestantje». Jzjavili so: «Mi se protivimo in dokažemo javno pred bogom, našem stvarnikom in odrešenikom, pred vsemi ljudmi, da se upremo v lastnem imenu in v imenu našincev proti vsakemu činu, ki je nasproten bogu, njegovim svetim besedi, našemu duševnemu blagru in naši vesti, ter smatramo tak čin neumnim in za nas neobveznim.»

Tudi v naših slovenskih pokrajinah našel je novi nauk, kateri je stari pokvarjeni in pohabljeni veri svojo pokorščino odpovedal, glasen odmev in še ne deset let pozneje, ko je na Nemškem Luter vstal, naj-

Mestna knjiznica
in
biblioteka

demo že na Slovenskem ljudi, ki so se zanj postavili v bojne vrste. L. 1528 že nahajamo na Štajerskem, posebno v Celju, Mariboru, v Saleški dolini, na Kranjskem in Koroškem pa skoraj splošno protestante. Kakor je pridigoval na Štajerskem Jurij Vršič, tako je bil upliven pridigar na Kranjskem, začetkoma v stolni cerkvi pri Sv. Miklavžu, slavni Primož Trubar (1508-1586). Vže leta 1527 zadelo ga je radi javnega pripoznanja evangelijskega nauka prokletstvo papeževo in moral je bežati iz domovine v Wittemberg.

Trubar, ž njim protestanje Dalmatin in Bohorčič so ustanovitelji slovenske literature in celó vladika Slomšek ocenjuje te može kot «obuditelje slovenščine».

Kakošni fanatiki da so slovenski popi že takrat bili, nehote potrjuje pobožni korar Križanič v svoji «Zgodovini sv. katoliške cerkve», kjer je čitati naslednje: »Koncem l. 1600 bila je postavljena posebna komisija, ki naj iz dežele iztrebi luteranstvo. Ta komisija je na velikem trgu v Ljubljani sežgala osem vozov krivoverskih knjig in je razdjala pokopališče luterancev, novo cerkev poleg Kamnika in Radoliško cerkev je razstrelila, v Kranju in v Loki je protestantske knjige sežgala, luterani so morali povsod na «pravo» vero priseči». (Zv. III., str. 75.) Pač lep primer krščanske ljubezni!

Na tridentinskem koncilu (1545-1563) ločila se je katoliška cerkev od protestantovske in tam so se «krivoverci» prokleli in rimska inkvizicija začela je svoje delovanje; pregledala je vse nove spise in zapisala «krivoverne» na «indeks librorum prohibitorum» t. j. zapisnik prepovedanih knjig. (Najnovejša izdaja te zanimive zbirke datuje iz leta 1884!).

Reformacija v nas Slovencih ni rodila družega

sadu, nego obuditev jezika in književnosti, katero pa skoraj vseskozi jezuvitski duh na krmilu stoječega farštva na vajetih ima. Upajmo, da moderni genij napredka in prosvete tudi naš narod kmalo pripelje skozi duševno noč na dan prave vede!

IV.

**Čarovnice — hudičeve zaveznice na plamtečih
grmadah.**

Gosposka straši z beričem,
far pa s hudičem.

Star pregovor.

Sosed moj, verjemi meni,
Čarodejka se spremeni
Lahko v vsakoršno žival,
Da povzroči bol in žal.

H. HEINE.

Splošna zgodovina srednjega veka, na katero se tukaj naša pozornost obrača, ona je v črno haljo ogrnjena žalostna udova, ki toči bridke solze nad svojo trpečo deco, nad človeštvom zatiranim po tiranih in besnečih fanatikih. Iz takratne splošne zgodovine zrcali se nam tudi zgodba naših pradedov, in najbolj se nam kaže iz povestnice takratnih i naše pokrajine nadvladujočih rimsko nemških cesarjev. Vse Juliško-alpske dežele so se še le od l. 1520, ko je moral pobegniti patrijarh Ludovik Tek iz Ogleja, združile pod žezlom cesarja Karola V. Ta cesar je na državnem zboru v Regensburgu l. 1532 proglašil zaglavni krvosodni red (peinliche Halsgerichtsordnung), kakor ga je vže

škof Jurij Bamberški l. 1507 izdal. Po drugih virih je vže cesar Maksimilijan l. 1514 izdal sodovnik (Gerichtsordnung), po katerem so se ravnali tudi v naših krajih pri krvavem sodstvu. S tem sodnim pravilnikom so se že obstoječi grozovito kruti zakoni še grozoviteje poostrili in popolnili, kajti dosedanjim mukam, da so n. pr. obsojenca na kol nasadili, ščipali z železnimi kleščami, kuhali v vrelem olju ali ga pohabili, mu iztrgali jezik, iztaknili oči, odrli kožo itd. pridružila se je sedaj še « votlooka pošast » — natezalnica ali tortura in tako je bilo celo peklenško strojstvo pripravljeno za delo, ko se je počelo koncem petnajstega stoletja preganjanje čarovnic. Tortura je iznajdba jutrovih dežel, od koder je kot vestna spremljevalka rimskega prava našla pot v Evropo, kjer jo je vladajoča cerkev hlastno sprejela, kot izborno sredstvo proti « krivovercem ». Sedaj ni imel obtoženec nobene prilike, da se svoje krivde očisti; vrgli so ga na natezalnico in « bog ni bil več sodnik krivde ali nekrivde, marveč podli, hinavsko režeči se rabeljski hlapec. » (O. Henne am Rhyn, Kulturgeschichte.) V nobenem delu kulture ali nekulture ni bil človeški duh, pozabivši svoje dostojanstvo, tako iznajdljiv, nego v izumu orodja, s katerim so prisilili nesrečnika, da se je krivim spoznal. V podzemeljskih ječah, z rokami in nogami na kol priklenjeni, s težkimi uteži obloženi, od nesnage in golazni obkroženi, od surovih jetničarjev trpinčeni pripravljali so se jetniki za « prostovoljno izpoved, » kateri je sledila neizogibna grmada.

Ne bodemo tu natanko naštevati vse krvave instrumente torture, navesti hočemo samo iz tarifa, ki je v mestnem arhivu v Ljubljani iz sredine 17. stoletja shranjen in ima naslov: « Taxordnung des kais.

Bannrichters in Krain und dessen Gerichtschreibers und zugeordnesen Gerichtspersonen, wie auch deren extraordinari Besoldung, Taxliefergelder und Unterhaltung betreffende » — rabljevo takso, iz katere morejo čitatelji posneti na kak način se je tedaj v naših lepih slovenskih pokrajinah gospodovalo. «Za predstavljanje, oklepanje in postavljanje lestve, toliko časa, dokler ne spusti grešnika doli, dasitudi ga je bilo treba večkrat nategniti. Ako pa je treba deti grešnika v torturo zjutraj in dopoldne, gre rabelju od vsacega «strogega vprašanja» po 1 gl., za navezanje uteži 30 kr., za to, da pripravi stol, na katerega postavi čarovnico 1 gl., če odreže zločinki lase 30 kr., če postavi čarovnika gori in ga vzame zopet doli in da mu naobesi uteži 1 gl., če ga žge s svečami ali s smolo 40 kr., za bičanje 1 gl., da odreže uho 30 kr., da odseka jeden prst 20 kr., od vrvi 1 gl., če rabi meč 1 gl., če nabije glavo ali roko na vešala 1 gl., da napravi grmado 3 gl. 33 kr., od vsake osebe, ki jo sežge živo ali mrtvo 1 gl., da razkosa grešnika na štiri dele, od vsacega dela, ki ga pribije (ti kosi so se pribijali namreč na štiri različne kraje v mestu ali vasi) 1 gl., za ščipanje s kleščami 30 kr., za vlačenje grešnika 1 gl., če koga živega pokoplje 1 gl., če ga utopi 1 gl., če ga zadavi 1 gl., če ga tare s kolesom 1 gl.» *) S tako drakonično strogostjo kaznovali so se pa samo «nižji» slojevi, ista ni zadevala plemenitašev in duhovščine!

Takšna grozovita sredstva je izumel blodni duh tiranskega verskega fanatizma, da bi se vspel na prestol absolutne vlade. In v tem zmislu so cerk-

*) I. Vrhovc, «Ljubljanski meščanje v minolih stoletjih.» Ljubljana. Založba «Maticе Slovenske» 1886.

veni dostojanstveniki in teologična učilišča tekmovali. Bogoslovna fakulteta (oddelek) vseučilišča v Parizu, Sarbonne pridružila se je l. 1431 tej gorostasni blodnji in je na zahtevo cerkve in izdajic in sovražnikov domovine ono junaško dekle, ki je rešila domovino, Ivano d'Ark — devico Orlejansko — spoznalo krivo čarovništva in bilo vzrok, da je bila izdana Angležem, kjer jo je duhovno sodišče pustilo na grmadi sežgati. Danes, čez 467 let, pa se hoče tega madeža rimska cerkev s tem oprati, da namerava to nedolžno žrtev njenega blodnega fanatizma za «svetnico» proglasiti!

Istodobnemu papežu Inocenciju VIII. bila je lahka utemeljitev čarovniških pravad in podelil je le tem svojo odobritev s pismom, naslovljenim «Summis desiderantes affectibus». (Z največjo bridkostjo smo prevdarili.) Ta listina bila je uvod v to dobo pod znamenjem verske prenapetosti in nasilstva. Ista se v skrajšanem prevodu iz latinskega glasi tako-le: «Čuli smo v našo veliko žalost, da se nahaja v nekaterih delih zgornje Nemčije in v pokrajinah in okolica, v mestih in vaseh Moguncije, Kolina, Trevira, Solnograda in Brema mnogo oseb obojega spola, katere, pozabivši svoj lastni blagor, od katoliške vere odpadajo in se z vražjimi «inkubi» ter «sukubi» spolno družijo, s čarodejskimi sredstvi s pomočjo hudiča spočetek žensk, mladiče živalij, plodove zemlje..... pokončavajo, zadavljajo in ugonablajo, katere možke, ženske in živali s hudimi zunanji in notranji bolečinami trpinčijo in ugonablajo in moža pri spolnem činu, ženo pri porodu, oba pa pri izvrševanju zakonskih dolžnostij ovi-
rajo».

V nadaljevanju te bule (papeževega pisma) naroča se trem dominikancem in sicer Henriku Krämer, Ja-

kobu Sprenger in Janezu Gremper, da « uvedejo zoper vse osebe brez razlike stanu in dostojanstva inkvizicijski (preiskovalni) sod in krivičnike na življenju in premoženju kaznujejo ». Prvi sad te grozne naloge bila je od Sprengerja s pomočjo zaveznikov, kateri so blaznost metodično in znanstveno gojili, leta 1489 izdana knjižura » malleus maleficarum » (zločinsko kladivo), ta « biblija hudičevih in čarodejskih blodenj, » katere pravi cilj je bil ugonobitev « krivovercev ». Ker je, kakor smo že omenili, premoženje čarodejev pripadlo cerkvi in ker je tudi ovaduh dobil svoje mastno plačilo, povzročila je gola lakomnost po tujem blagu najostudnejše zasledovanje ubogih žrtev. To « kladivo », skovano v latinščini, ki ni nikdar še v kaki prestavi izišlo, se opira na sledeče vire: Sveto pismo, cerkveni očetje, sklepi cerkvenih zborov, izreki papežev, šolastikov, cerkveno pravo, življenje svetnikov in na — žida Rabbi Mose in na čelu vseh na aprobacijo (odobritev) teologične fakultete v Kolinu in na omenjeno papeževo pismo. Da so kako osebo sumničili čarodejstva, zadostovalo je vsako sredstvo, najvzvišenejše in najnižje, lepota in grdoba, čednostno in razuzdano življenje, revščina in bogastvo, - posebno pa ni bilo zadnje nikdar varno pred ovađtvom. » Ako je nastala kje kaka kužna bolezen, čarovnice so jo povzročile; razširila se je kje živinska kuga, vražarice so bile krive; ako je žito slabo obrođilo, ako je toča pobila, ako je nastala povodenj ali požar, ako je krava slabo mleko dajala ali če je kako prase poginilo, koklja ni izvalila, ako je bila kaka žena nerodovitna, ako je bil porod negoden ali nakážen, če se je kaj izgubilo ali ukradlo — čarovništvo, samo čarovništvo. Če so našli kje kako žensko poleg kostij, žabe ali martinčka čepeti ali z mastjo,

lojem in nenavadnim zeliščem v roki — brezdvomno je čarovnica. Slabo obnašanje dekleta bilo je znamenje čarovnice, nasproti pa tudi vzgledno. Ženska, ki je hodila poredkoma v cerkev, bila je vražarica; če je pa obiskovala prav pogosto svetišče, vzbudila je takoj gotov sum Plašnost pri izpričevanju bila je zelo sumljiva, istotako pa tudi samozavest. Ako se je pa dotična oseba hotela celo odtegniti pričanju ali preprečiti obtožbo in so jo zasačili — brž ž njo na mučilnico in potem na grmado! Rudeče oči ali krmežljive bile so gotovo znamenje čarodejstva, kakor tudi posebno dobrikanje psičkov in maček. Hčeri, katerih matere so bile čarovnice, so tudi brezdvomno take. Ako je kdo dvomil o resnosti čarovništva in pravičnosti čarovniških pravn, primite ga takoj, on je čarodejec, vražarski nadmojster. Če je bil kdo prevnet ovaduh, imeli so ga brzo na sumu, kajti on hoče gotovo sum od sebe na druge odvrniti». (Scherr, »Kulturgeschichte.«) Ako so nesrečne žrtve skoraj čudežno vse muke prebile in ni bilo najti proti njim novih sumenj, tedaj so še le izpustili iste, pohabljene na duši in telesu, da so lahko o veri in ljubezni premišljevale, sicer jih je pa zadela nevsmiljena smrt na grmadi. V nastopnem hočemo samo nekaj beležk o številu in krajih čarovniških umorov navesti, katere so le mali izpisek iz brezštevilnih s krvavimi črkami popisanih listov zgodovine o preganjanju čarovnic.

Vircburški škof pustil je 600 čarodejk, čarovnikov in rotilcev hudiča sežgati in rabelj škofa Vratislavskega je l. 1551 imel mnogo posla z usmrčenjem in trpičenjem čarovnic. Izvrševal je svoje krvavo delo v mestecu Cukmantel v Šleziji. V Rotvajlu na Švabskem so od leta 1561 do 1648 — 113, v Nerdlingu od

1590 do 1593 — 35, v Ofenburgju v štirih letih 60, v Vindheimu leta 1596 — 23, v Frajburgju od l. 1579 do 1611 — 34, v bavarskem grofovstvu Verdenfels od 1589 do 1592 — 48, v Elingu l. 1590 v 8 mesecih 65, v začetku sedemnajstega stoletja v grofovstvu Heneberg 144, v Tanu v Alzaciji od l. 1572 do 1620 — 152, v Šletstatu od l. 1629 do 1632 — 72 čarovnic sežgali. Baltazar Fos v Fuldi pustil je v teku 19 let 700 čarodejk in čarodejcev sežgati; čarodejski sodnik Remigij pa koncem 16. stoletja v Lotaringiji v 16 letih 800, katerim je konečno sam sledil kot čarovnik!

Najgrozoviteje divjale so duhovske knježevine in sicer za časa, ko so imeli jezuitje tamkaj največji upliv. Škof Bamberški dal je od l. 1625 do 1630 okolu 600, Trevirski v nedoločnem času 6000, Štrasburški od l. 1615-1635 — 5000, Vireburški od l. 1627 do 1629 na 29 grmadah nad 200 čarovnic sežgati, med slednjimi mnogo otrok v starosti od 8 do 12 let. Solnograški nadškof pustil je leta 1678 — 97 oseb skupno na grmadi sežgati. V Szegedinu na Mažarskem so še leta 1728 13 čarovnic živih sežgali in od teh je tehtala jedna na čarovniški tehtnici samo 1 lot. Polagoma jela je ta človekoljubna vera pešati, a še leta 1860 in l. 1873 po rojstvu Gospodovem sežgali so v Meksiki dve čarodejki in leta 1888 so v Peru v Ameriki pač menda zadnjo žrtev verskega fanatizma usmrtili. — Toda pustimo vpepeljiti plamtečim grmadam sramoto srednega veka in skušajmo zadnje spomine čarovništva v našem narodu, — vraže in babjeverstvo iztrebiti!

V.

Jezuitje ali stari Adam v podobi svetosti.

«Non conosco altro Dio, ch' il proprio orgoglio... Me si sa come compagnia di Giesu, e non ho di Giesu, ch' il nudo nome». (Ne poznam družega boga, nego lastno samopašnost... Poznajo me kot uda družbe Jezusove, a od Jezusa nimam ničesar družega nego golo ime).

Italjanski letak iz 17. stoletja.

«Jurče, nič se mi ne boj,
Glej le na trebušček svoj,
Kadar svet boš ta ostavil,
V miru vžitek boš prebavil.»

H. HEINE.

Leto 1540 je rojstveno leto jezuvitskega reda, ali reda družbe Jezusove. Ko je protestantizem samovlado rimsko katoliške cerkve razdjal, tedaj vstal ji je nov rešitelj v osebi španskega plemenitaša Ignacija Lojola. Red, kojega vstvaritelj je ta svetnik, razprostrl je kmalu svoje mreže čez vse dežele in tako vidimo da so se že leta 1551 prvi patri (očetje) jezuviti na Dunaju se vgnjezdili. Za časa vladarja Rudolfa II. (1576 do 1612) zarili so se ti zviteži kakor črv v stržen že v celo javno in zasebno življenje, v šolo in vlado. Glavni

prostor njihovega premetenega delovanja bila je spovednica in kmalu je od njih gojeni duh pokornosti in brezpogojne udanosti zavzemal vladujoče mesto. V šolah so si sè svojo navidezno duševno dresuro pripravljali krotka sredstva za svoje namene. Nastopila je jezuitska morala, kar bi se še moglo vpoštevati, ako bi bili ti mračnjaki imeli sami kaj morale. Vsako sredstvo bilo jim je sveto, ako so le dosegli svoj namen, tudi najpodlejše. Nočemo govoriti o tem, koliko nesreče so ti črni lisjaki zakrivili v državnem življenju, samo iz tisoč in tisoč slučajev, kako so izpolnjevali obljubo čistosti hočemo jih nekaj v naslednjem razkriti. Nikolaj Koprevetij, profesor na jezuitskem kolegiju v Gradcu zapeljal je na dvoru nadvojvode Karola mlado plemkinjo. Postala je mati, a otroka so jezuitje prevzeli in — izginol je. Pater Galočin, profesor na jezuitskem učilišču v Mecu na Nemškem zapeljal je hčerko kraljevega guvernerja (namestnika), a zasačili so ga in guverner mu je pustil — ušesa odrezati. Ravnatelj učilišča v Monte Pulcami na Italijanskem imel je ljubavno zvezo z dvema sestrama. Ko je brat istih temu na sled prišel, naznanil je to oblastniji. Vršila se je takoj preiskava celega zavoda in spravile so se na dan tako gnjusne stvari, da je splošno ogorčenje vse kutarje pregnalo. Slovitega doktorja svetega pisma Friderika Sommermanna pozvali so v Lucern na Švicarskem, da bi izgnal hudiča iz neke obsedene nune, a kako je ta znal hudiče rotiti, pokazala je v gotovem času živa posledica rotenja. Glasoviti oče Koton, spovednik kralja Henrika IV. imel je v Avinjonu na Francozkem z neko nuno tako nesramno zvezo, da se je celo mesto nad tem spodtikalo. Oče Majocij je z neko lepo mlinarico tako čednostno živel,

da so se leta 1610 celo «sejmarice» v Parizu zahvalile družbi Jezusovi za tak lep vzgled. Ravno tako vzgledno je bilo življenje Petra Renje, Štefana Petiot, Antona Palomo, Janeza Adam, ki je v samostanu Sv. Makarija nuni Uršuli tako natančno kazal izvršitev nekega dejanja, kakor tega niti kak anatom ne bi mogel storiti natančneje, očeta Ribera, spovednika Karola Boromejskega, nadškofa v Milanu, katerega je zavolj prevelikega dopadenja nad mladeniči papež Pij IV. iz Milana izgnal. V smislu zadnjega so tudi ljubavni čini Jakoba Marela, Maksimilijana Gila, Adama Herlerja, Ignacija Mandl, Viktorja Vagner itd. itd. Toda dovolj! Pade naj zagrinjalo, katero prikriva te preokusne zveze očetov jezuitov, obrnimo proč svoj pogled od jezuitske «ljubeznivosti» do dečkov in mladeničev, zakrijmo sramežljivo oko, da ne gleda «duhovnih vaj» ali razuzdanosti in rafiniranosti v načinu življanja, dovolj nam bodi, ako vemo, da je sam papež Vrban VIII. s pismom z dne 21. maja 1631 vsled tega jezuvite najstrožje oštel in redu z razpustom zagrozil.

V tej temni dobi jezuitizma vladal je duh nestrpnosti v celi rimski cerkvi in preganjanje «krivovercev» bilo je najgrozovitejše. Omenimo samo «krvavo svadbo» v Parizu, kjer so v jedni noči, od 23. na 24. avgusta 1572 — 30.000 hugenotov t. j. privržencev protestantovskega gibanja na Francozkem poklali in pobili. In to grozodejstvo slavil je jezuitski Rim s tem, da je papež Gregor v slovesni maši «Te Deum» zapel.

Temnega duha, ki je razprostrl svoje peroti, označujeta tudi nastopna dejstva. Dne 23. februarja 1616 konstatovale je 11 teologov, učenih mož svetega oficija t. j. inkvizicijskega soda, da je nauk slavnega zvezdoslovca

Galileja Galilei, «da se zemlja okolu solnca suče» filozofično absurden (iz znanstvenega stališča neumen) in krivoveren, ker se ne strinja s svetim pismom. Na to so prisilili tega učenjaka, da je na javnem trgu svoj nauk moral preklicati, sicer bi ga bili na grmadi sežgali. Galilej je sicer utekel preteči mu grmadi, a veliki učenjak Giordano Bruno, dominikanski menih moral je sè svojim življenjem plačati, ker je svoje misli svobodno izrazil v času, ko je bila sploh prokleta vsaka lastna misel.

Preganjan in zasledovan bežati je moral iz kraja v kraj, iz dežele v deželo, a povsodi so mu bili inkvizicijski rablji za petami. Končno ga zasačijo in dne 17. februarja l. 1600 končal je ta veliki mučenik svobodnega duha svoje življenje na grmadi, vzgrajeni na «Campo dei Fiori» (Rožni trg) v Rimu. Zadnje njegove besede, s katerimi je zagrmel nad črnimi trinogi bile so: «Vi se pred mojo obsodbo bolj tresete, kakor pa jaz!»

Danes stoji v Napolju njegov mogočen spomenik in dijaki so l. 1865 ob vznožju istega sežgali okrožnico papeža Pija IX.!

VI.

Sad jezuvitske morale.

Činom, katere je papež Pij IX. kot pokorno orodje jezuvitskih nakan srečno dovršil, prištevati imamo kot temno trozvezdo na nebu jezuvitsko zvitih veronaukov

1.) dogmatizovanje brezmadežnega spočetja device Marije,

2.) enciklika (okrožnica) z dostavkom «syllabus», s katero je «zmote časa» preklel in

3.) sklep cerkvenega zbora o «papeževi nezmotljivosti».

A. Največja brezmiselnost je slepo verovati, ako se drzne pojedini človek prašanje, nekdam samovoljno stavljeno, katero ne more nikdo preiskati in presoditi, katero je gola izmišljotina, končno rešiti in ako si prisvaja ta človek celo pravico, drugim ljudem ukazati, da morajo biti njegovih mislij. Vže teorija o izvirnem grehu je dokaz velike prismojenosti in nič drugega nego trmasta razložitev mozaične prazgodovine židovskega naroda, a še večja blodnja je, ako se trdi, da je bila jedna sama oseba od tega «izvirnega

greha» izvzeta, oproščena, da je bilo pri spočetju te osebe «podedovanje» tega podedovanega greha izključeno. In vendar se je to v razsvetljenem 19. stoletju dne 8. decembra v letu Gospodovem 1854 resnično zgodilo. Tega dne izdal je namreč papež Pij IX. dogmatično listino, s katero je zaukazal vsem kristjanom verovati, «da je preblažena devica Marija v prvem trenutku svojega spočetja po posebni milosti in posebnem privilegiju božjem, bila od vsakega madeža izvirnega greha oproščena».

B. Zloglasna enciklika z dne 8. decembra 1864 oziroma dostavek imenoven «syllabus» zadržuje prokletstva vseh «zmotnjav časa» v 80. stavkih in jezuit Schneemann raztolmačil je prestopke teh zmotnjav tako, da sme cerkev taiste tudi z ječo, palico in prognanstvom kaznovati.

Kaj se še hoče več? Samo grmad še pogrešamo!

C. Vrsta takih papeževih činov mogla se je končati jedino s činom jednake ali še večje vrednosti, z dogmatizovanjem papeževe nezmotljivosti. Dne 18. julija 1870 izdal je Pij IX. listino, s katero je papeža nekako bogom proglasil, in menihi, nune in afričanski cuavi so mu v odobrenje ploskali Zbralo se je 767 glasovanja opravičenih cerkvenih dostojanstvenikov na tem cerkvenem zboru, a mnogo istih, med temi tudi djakovarski biskup, I. I. Strossmayer, zapustilo je prej Rim, uvidevši, da papeževemu pretiravanju in njegovi prenapetosti ni mogoče v okom priti.

Kdor od sedaj naprej reče, da rimski papež ni nezmotljiv in njegovi izreki, brez priznanja cerkve niso nespremenljivi — ta je proklet!

Komentara temu menda ni treba. Sapienti sat!
Dovolj modrovanja.

S tem smo dospeli do sklepa naše knjižice, katero sklepamo s zadnjo kitico A. Aškerčevega «Grešnika»:

«Le misli, Ambattha preljubi!
Le dalje ves svet preišljuj!
Da misliti greh bi bil morda —
Brahmanom tega ne veruj!»

KAZALO.

Predgovor.	Stran	5
I. Petrovi nasledniki	»	7
II. Krvavi cerkveni sod ali sveta inkvizicija.	»	20
III. Kupčija in barantija v tempelju Kristusovem	»	25
IV. Čarovnice — hudičeve zaveznice na plamtečih grmadah.	»	33
V. Jezuitje ali stari Adam v podobi svetosti.	»	40
VI. Sad jezuvitske morale.	»	44

Mestna knjižnica
in
ARHIV

